

Tweede broedgeval van Raaf *Corvus corax* in Drenthe

Rob G. Bijlsma

In 2004 bracht voor het tweede achtereenvolgende jaar een paar Raven met succes jongen groot. De conditie van de jongen laat zien dat er geen gebrek is aan voedsel. Waar de jongen gedurende het winterseizoen verblijven blijft een raadsel.

Nadat in 2003 voor het eerst sinds mensenheugenis weer een Raaf in Drenthe broedde, was het in 2004 spannend of ze dat opnieuw zouden doen. Het broedsel in 2003 was weliswaar succesvol geweest (Bijlsma 2003), en de kans op een nieuwe poging daarom groot, maar het blijft afwachten.

Nawinter 2003/2004

In februari 2004 deden de Raven van zich spreken, op 1 km afstand van de nestplaats. De afgelopen winter waren de vogels al geregeld gezien rond Oude Willem, de landbouwenclave ingesloten door de boswachterijen Smilde en Appelscha. Ze zaten bij voorkeur op de mast langs de Bosweg, ter hoogte van de Hoekenbrink. Op 28 februari, om 11.30 uur, leverde een controle van het 2003-nest echter niets op: geen Raven aanwezig, nest niet opgeknapt. Een adulte Buizerd *Buteo buteo* zat er vlakbij zonder te worden gemolesteerd. Gezien de start van de eileg in 2003, namelijk 5 maart, zouden hier Raven hebben moeten zitten indien deze locatie opnieuw in gebruik was genomen. Niet dus. Ze zaten kennelijk ergens anders of ze hadden geen broedplannen. Dat laatste begon serieus aan me te knagen toen er op 2 maart twee Raven over mijn huis vlogen, op 5 km van de nestplaats. Tijd om echt te gaan zoeken, en zekerheid te creëren.

Nieuw nest

Op 17 maart vond ik het nieuwe nest, op 825 m afstand van het nest uit 2003. Het werd aan weerszijden geflankeerd door resp. een wandel- en een ruiterspad, beide op 20 m van het nest. Het mannetje bezette op 50 en 70 m van het nest uitkijkposten (dode boomtoppen), en begon te alarmeren toen ik in de buurt van het nest kwam. Het vrouwtje had inmiddels het nest verlaten en cirkelde al roepend samen met haar partner vrij hoog boven het grove dennenvak. Het nest was een nieuwbouw, op 16.5 m hoogte in een grove den *Pinus sylvestris*. Het was een stevige takkenbak met bijna pal eronder schijfsporen (pal onder zitpost adult naast het nest) en gemorst takmateriaal. Het gedrag van het ouderpaar deed me sterk denken aan de vogels van 2003. Op 23 maart staken kop en snavel van de broedende vogel buiten het nest (ik fietste langs en keek naar het nest zonder mijn hoofd die kant op te draaien). Op 27 maart vlogen twee Raven uit de omgeving van het nest weg, luidkeels alarmerend vanwege mijn komst; de net gepasseerde vier wandelaars hadden geen enkele reactie opgeroepen. Deze Raven kenden mij! Onder het nest lag een poepecirkel van 80x80 cm, veel takjes, materiaal uit de voering van de nestkom en een kleine ravenveer. De vogels vielen

onmiddellijk stil na mijn vertrek. Op 3 april zat er een broedende vogel op het nest.

Eerste nestcontrole

De eerste echte nestcontrole deed ik op 15 april; gezien de poepecirkel van 27 maart moesten er forse jongen zijn. Het vrouwtje vloog van het nest, het mannetje was binnen een minuut ter plaatse. De reikwijdte van de poepecirkel onder het nest was gegroeid naar 2.5 meter. De kom was ongeveer 20 cm diep en gevoerd met schapenwol, mos en hondenhaar. Het nest zelf was gebouwd van stevige dode takken van grove den. Het was al behoorlijk besmeurd met schijt en meurde een uur in de wind. Op de nestrand lag een braakbal met maïsresten. De jongen lagen mompelend in het nest (al te horen op meters afstand), en gingen bedelen toen ik mijn rugzak begon uit te pakken: nekken omhoog, snavels wijd geopend (vlammend rode binnenkant van de snavel) en geanimeerd brommend. Grappige beesten met pientere oogjes; weinig soorten kijken je zo onbevange aan als jonge Raven. Hun onbevederde buikjes waren mooi glad. Na de afhandeling (Tabel 1) gingen ze plat

liggen, nekken en snavel op de nestrand rustend, en volledig stil (Foto 1). Nog geen vijf minuten later lagen ze te pitten. De ouders cirkelden hoog hun rondjes en waren niet buitengewoon opgewonden; dat kwam waarschijnlijk doordat de jongen geen enkele maal hadden geschreeuwd toen ik ze voorzichtig uit het nest pakte (hadden ze dat wel gedaan, was de bom gebarsten en waren de ouders op tilt geslagen). Geen van de ouders gaf vleugel- of staartlui te zien.

Tweede nestcontrole

Op 22 april ging ik nog eens bij de jongen kijken. De poepecirkel onder het nest was aangegroeid naar 3.3 meter. Het vrouwtje, dat vlakbij het nest in een uitkijkboom zat, was uiterst fel. Ze landde vlakbij het nest in de top van een grove den en ging als een woesteling op de takken inhakken; dit alles gepaard met diep-kelig geschreeuw. Drie maal scheerde ze rakelings langs me heen, iets wat ik nog niet zo vaak met Raven had meegemaakt. Het mannetje verscheen pas na tien minuten. Hij vertoonde een symmetrische dip op de overgang van hand naar arm; op 30 m van het nest vond ik de

Foto 1. Drie nestjonge Raven van 17-18 dagen met spruitende slagpennen op nest nabij Diever, 15 april 2004 (Rob Bijlsma). *Three Raven nestlings of 17-18 days old near Diever, 15 April 2004.*

Tabel 1. Biometrie van de nestjonge Raven te Diever op 15 en 22 april 2004 (lengtes in mm). *Biometric measurements of Common Raven nestlings near Diever (lengths in mm), taken on 15 and 22 April 2004 (protruding feather measured on Primary 8).*

Ringnummer Ring number	Vleugellengte Wing Length		Gewicht Body mass		Handpen8 Primary 8	Vlag Handpen8 Feather protyding
	15.IV	22.IV	15.IV	22.IV	15.IV	15.IV
7103416	111	193	645	870	28	5
7103417	102	183	655	940	26	4
7103418	108	190	615	975	23	4

eerste rechterhandpen (229 mm lang). De jongen waren goed gegroeid (Tabel 1), wederom met mooie strakke buikjes. De vleugellengte kwam nauwkeurig overeen met de toename van zeven dagen in leeftijd. Ook hun gewichten waren goed. Gebaseerd op de vleugellengte van het oudste jong berekende ik het begin van de eileg op 4 maart, een dag eerder dan in 2003 (Bijlsma 2003).

Nacontroles

Op 2 mei zaten de volbevederde jongen druk te poetsen op het nest. Onder het nest lagen veel van het nest gevallen takken; overal lag urinezuur. Een ouder verscheen na acht minuten vrij hoog als een speer uit het westnoordwesten, en begon bescheiden te alarmeren. Deze vogel vertoonde symmetrisch een dip in het midden van de vleugels. Binnen 30 m van het nest lagen twee handpennen (resp. 240 en 241 mm lang, links en rechts). Op 8 mei zaten beide ouders binnen 100 m van het nest. Minimaal twee jongen waren op het nest te zien. Handpen 2 links (243 mm) en handpen 3 rechts (256 mm) lagen onder de vaste zitbomen van de ouders. Bij mijn vertrek volgde het vrouwtje mij over 900 m; daarna keerde ze terug naar het nest. Het mannetje bleef me over een afstand

van minimaal 1500 m volgen, af en toe vlakbij landend en aandachtig naar me kijkend (iets waar ie in 2003 ook een handje van had). Op 11 mei passeerde ik het nest in de vroege ochtenschemering, op weg naar het Leggelderveld. Beide ouders zaten vlakbij het nest, de drie jongen waren zichtbaar op het nest. Het mannetje volgde mij over 5.5 km naar het Leggelderveld en bleef daar tot zeker 10.55 uur boven me vliegen. Af en toe zeilde hij weg, maar zodra ik dacht hem kwijt te zijn, hoorde ik weer zacht 'rho-rho' boven me. Een handige compagnon om Zwarte Kraaien *Corvus corone* te inventariseren, bleek al snel. Overal waar ik ging, speerden nesthoudende Zwarte Kraaien op de Raaf af om hem te verdrijven. In een paar uur tijd wist ik exact waar alle kraaiennesten zaten. Van 14.35 tot 15.00 uur hing hij opnieuw boven me. Ik weet niet zeker of hij in de tussentijd weg is geweest, alleen dat ik hem toen zag noch hoorde.

Op 14 mei rende een jong als een bezetene over het nest heen en weer, een tweede was takkeling. De derde zag ik nergens. Het vrouwtje zat vlakbij, en hakte in op de takken van haar zitpost. Het mannetje had me op 2 km afstand van het nest al in de peiling en was me hoog cirkelend en roepend gevolgd naar het nest. Van 18-22 mei waren de jongen in de nabijheid van

het nest, vaak onder begeleiding van hun ouders (op 22 mei volgden de ouders mij langdurig tot op 2 km ten westen van het nest). Ze konden redelijk vliegen en werden steeds moeilijker op te sporen. Hun aanwezigheid werd kenbaar vanwege het misbaar dat de ouders maakten. Na 22 mei bleef het stil rond het nest; ze moesten zich hebben verplaatst naar een mij onbekende plek.

Na uitvliegen

Pas op 18 juni traceerde ik de vogels opnieuw, 7.5 km ten noorden van de nestplaats. Tijdens de controle van een wespdiëvennest hingen er opeens twee alarmerende Raven met minimaal één jong boven me. Deze vogels hadden hun snavel niet opengedaan bij de passage van enkele wandelaars, maar zodra ze mij in de gaten kregen, was het hommeles. Hetzelfde gebeurde op 29 juni en 5 juli, toen een paar met één jong mij ontdekte ter hoogte van respectievelijk het Snoekveen en vak 69 in Boswachterij Smilde; beide malen keerden ze op hun vlucht terug om kort boven me te komen alarmeren. Bij andere mensen deden ze dat niet. Pas op 14 juli kreeg ik een melding binnen van een paar met drie jongen (waarvan er minimaal één links was geringsd, overeenkomend met de ringpoot van de juvenielen van 2004. Deze vogels zaten op het Aekingerzand (Oane Tol). Het is onduidelijk wat er hierna met de jongen gebeurde. Een waarneming op 17 augustus bij Wateren betrof alleen een adult stelletje; ik weet niet of dit 'mijn' paar was, of een ander. In de daaropvolgende maanden (tot en met november) werden nog geregeld Raven rond Aekingerzand en Oude Willem gezien, maar het bleef onduidelijk of het hier om dezelfde vogels ging, al dan niet met jongen (Herman Slot, Wouter de Vlieger).

Actie-radius

Net als in 2003 bestreken de volwassen raven een groot gebied, van het Leggelderveld in het zuiden tot Appelscha in het noorden (15x15 km). Voedsel werd aangevoerd vanaf de Oude Willem, omgeving Wateren en Hertenkamp, het cultuurland ten zuiden van Berkenheuvel en Dieverzand (van Wapse oostelijk tot en met Leggelderveld; de waarnemingen rond Dwingelderveld hadden mogelijk ook betrekking op dit paar), Aekingerzand (waar schapen lopen) en de snelweg Drachten-Emmen.

Discussie

Op grond van gedrag en geluid kreeg ik de stellige indruk dat ik met dezelfde oudervogels van doen had als in 2003. Dit te meer daar ze uiterst gespist op mij als individu waren. Talloos is het aantal keren dat ik op kilometers afstand van het nest plotseling werd geëscorteerd door een Raaf, iets wat ik nooit zag gebeuren bij leden van de meute recreanten die tegenwoordig als een sprinkhanenplaag het gebied bevolken. Een interessante observatie kwam bij Willem van Manen weg, die in 2004 Boswachterij Smilde op broedvogels inventariseerde en, net als ikzelf, door het gebied liep en fietste met een kaartje in zijn hand. Ook Willem had geregeld een Raaf boven zich hangen. Zouden de Raven personen met een witte kaart in hun hand associëren met de persoon die verantwoordelijk is voor verstoringen bij hun nest? Een beetje Raaf moet, zwevend op een paar honderd meter hoogte, op kilometers afstand een persoon met witte kaart kunnen zien. Kortom, geen schijn van kans onopgemerkt als inventariseerder in een gebied actief te zijn. Dat is althans de indruk die Willem en ik hadden.

Het paar bracht in 2004 drie jongen groot. Dat is de tweede succesvolle broedpoging op rij, een aanwijzing dat dit paar voldoende voedsel kan vinden in en rond de broedplaats. Het feit dat bij nagenoeg iedere nestcontrole één of beide oudervogels bij het nest zaten, is ook een aanwijzing dat ze niet bijster veel problemen ondervonden bij de aanvoer van voedsel. Dit wordt bovendien geruggesteund door de ongerimpelde buikjes van de nestjongen: indien hongerend, zouden ze ingevallen rimpelbuikjes hebben gehad (Bijlsma 2004).

Onbekend is wat er met de jongen gebeurde na het uitvliegen. Tot twee maanden na het uitvliegen werd een ravenpaar met één of meerdere jongen gezien. Het paar met één jong is in dit verband een raadsel. Helaas lukte het me niet in de vlucht een ring te ontdekken aan de poot van het jong. Niettemin vermoed ik dat deze vogels betrekking hadden op mijn paar, vooral gezien het 'feest van herkenning' bij het opmerken van mij. Waar de jongen blijven in herfst en winter, is evenzeer een raadsel.

Summary: Second breeding case of Common Raven *Corvus corax* in Drenthe

After the Common Raven bred successfully in Drenthe in 2003, presumably the same pair (based on behavioural traits) nested again in 2004. It built a new nest in a Scots pine *Pinus sylvestris* at a height of 16.5 m, some 825 m away from the 2003-nest. Despite the proximity of well-trodden paths (within 20 m of the nest) the pair behaved

relaxed in the presence of man, except when the author was spotted. Even when several km away, the male started alarm-calling and sometimes accompanied the author for hours on end, up to 5.5 km away from the nest. Similar behaviour was directed at another birdwatcher who also mapped breeding birds (white map in hand, possibly easily spotted while soaring, and associated with nest disturbances). The pair raised three fledglings, starting egg-laying on 4 March (back-calculated from wing lengths). Nestlings were in good condition (Table 1), and one or both pair members were almost always present at the nest during my nest checks (indicating that food provisioning was not difficult). Fledging occurred about 18 May; the chicks stayed in the vicinity of the nest through 22 May, then were not seen again until 18 June (some 7.5 km north of the nest). A pair with one or more chicks was frequently spotted till mid-July, covering an area of about 15x15 km (woodland, farmland, heaths). From then on, the whereabouts of the young became a mystery.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2003. Na 80 jaar afwezigheid broedt de Raaf *Corvus corax* weer in Drenthe. Drentse Vogels 17: 51-69.
- Bijlsma R.G. 2004. Ravenparen versus hangjeugd. Vliegend Hert 2 (najaar): 6-12.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse (rob.bijlsma@planet.nl).